

491.82
N241

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS

FEB 15 1968

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XV, св. 5.

БЕОГРАД, 1966.

САДРЖАЈ

	Страна
1) Др Живојин Станојчић, О двојаком облику предлога у секвенци <i>с/са</i> + падежни облик	257—287.
2) Олга Цвијић, Употреба суфикса <i>-је</i> у језику неких српских и хрватских романтичарских песника	288—294.
3) Илија Павићевић, О једном случају падежне неконгруенције	295—301.
4) Регистар	303—315.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

О ЈЕДНОМ СЛУЧАЈУ ПАДЕЖНЕ НЕКОНГРУЕНЦИЈЕ

У нашој савременој језичкој пракси има једна интересантна појава, о којој, колико нам је познато, једва ако је било ријечи међу нашим лингвистима. У питању је падежна конгруенција, односно неконгруенција типа — у руднику Трепча / у руднику Трепча, тј. падежно неслагање имена неког општег појма и његове одреднице.

Овакав тип падежне неконгруенције особито често се јавља у савременој геолошкој литератури, бар нама се тако чини пошто се том врстом литературе највише бавимо. Разумије се, таква неконгруенција није карактеристична само за ауторе — геологе, већ се среће и другдје, у административним списима, у дневној штампи итд. Као што се види из наведене синтагме, падежна срочност или несрочност имена општег појма и његове одреднице могу се јавити алтернативно. Има, међутим, случајева у којима је неконгруенција обавезна.

Да би нам тај проблем био јаснији (а видјећемо касније да се ту заиста ради о једном језичком проблему), анализираћемо примјере у којима се јавља речена појава, и то прво примјере за случај алтернације конгруенција / неконгруенција а потом за случај обавезне неконгруенције.

— Главна налазишта фузулинидне фауне ... јесу: околица села Мали Крај... надаље села Папуче. — Налазишта су југозападно до југоисточно од села Мали Крај... — ...такво неслагање се јавља још на неколико места, као рецимо код напуштеног рудника „Лесковац“. — ... тако да је у непосредној близини села Влашко Поље дошло и до отварања рудника — „Влашко Поље“. — Код села Вучи

Дол, где су откривени слојеви лијаса, установљен је генерални пад слојева.... — Лежиште каменог угља рудника „Нова јерма“ лежи у јурским творевинама... — На брду Кијак налази се најсјевернији повор баритних жица.... — С лијеве стране Цетине постоје два мања крашка дола, један код села Мундићи... — Налазимо расјед у вапновитом гребену Хриб, југоисточно од језера. — Ту зону доломита можемо пратити од Угљана према селу Чапорице... — Хидролошка проблематика рудника угља „Јунковац“. — ...код села Раџи недалеко од Бојане... — Међутим, кад се погледа списак фосила сакупљених на хриди старог рудника „Ждрело“... — Планина Бјеласица позната је по старом средњовјековном руднику „Брсково“... — Геолошке карактеристике пећине „Повија“. — За узорке из каменолома Ђурићи (Бока Которска)... — Геолошка екипа је пратила.... оваково развиће... седимената ... с друге, источне стране теснаца Вериге...

Да не бисмо сувише оптеретили текст цитирањем реченица, навешћемо на овом мјесту још само неколико карактеристичних синтагма, онако како смо их нашли у оригиналним текстовима:

— Тунела Врандук, — планине Ртањ, — водојаже Глобочица, — руднику „Добра срећа“, — на терену Бока, — у селу Горњи Лајковац, — градилиште ХЕ Требишњица, — за ХЕ Перуча, — тунела Созина, — у селу Водањ итд.

Ако пажљиво размотримо наведене примјере, и реченице и синтагме, код којих имамо неконгруенцију падежа, видјећемо да је могућа и срочности падежа, а да притом смисао и садржај реченица и синтагма остану исти. Раније у оваквим и сличним случајевима, тј. кад год је била могућа, срочност падежа била је и заступљена. Кад кажемо раније, мислимо, у ствари, на недавну прошлост, на Цвијићеве, Жујовићеве и радове њихових савременика. Има, додуше, и данас аутора које се држе ове падежне конгруенције. Неподударност падежа о којој је ријеч новијег је, дакле, поријекла. Како смо до сада могли да закључимо, она се јавља како код писаца са хрватског подручја српскохрватског језика тако и са српског и црногорског. Као што смо већ поменули,

поједини аутори се, колико је год могуће, клоне ове неконгруенције, али код оних који је употребљавају она се јавља напореда са примјерима конгруенције. Код неких аутора имамо не само у истом тексту, већ и у истој реченици и слагања и неслагања падежа општег појма и његове одреднице.

Зато ово питање, по нашем мишљењу, заслужује пажњу и треба му дати одговарајуће лингвистичко објашњење. А објашњење би требало, заправо, да да одговор на два питања: како је дошло до те појаве и да ли је она у духу српскохрватског језика.

Појава падежне неконгруенције типа — у руднику Трепча, по свој прилици није дијалекатска, јер карактерише језик само одређених интелектуалних средина. Лингвистички гледано, ово је питање у суштини синтаксичко, мада не бисмо рекли, строго узев, да је његово рјешење везано за функцију реченице. На основу цитираних примјера видимо да се ради о срочности падежа у оквиру једне синтагме. А синтагма која садржи у себи такву падежну несрочност, видимо даље, нема неко фиксирно мјесто у реченици, јер се јавља час у субјекатском а час у предикативном дијелу реченице. Рјешење треба, значи, потражити у оквиру саме синтагме, било да се она посматра у саставу реченице, као њен дио, или одвојено.

Ако у некој од цитираних реченица извршимо конгруенцију падежа, садржај синтагме, па тиме и садржај и смисао реченице неће се измијенити. То значи да се може говорити о некој врсти падежне синонимности. Схематски представљена, та би синонимност у општем случају овако изгледала:

предлог + коси падеж + исти коси падеж
једнако је
предлог + коси падеж + номинатив.

Говоримо о општем случају с тога што свака синтагма не садржи обавезно и предлог. То, по нашем мишљењу, суштински не мијења ствар, јер кад је ријеч о падежној синонимности и уопште о падежима, предлошко — падежне конструкције су чешће.

Пошто, дакле, промјена падежа у синтагми не изазива промјену њеног значења, можемо сматрати да овдје имамо случајеве потпуне падежне синонимности.

Да бисмо нешто више рекли о овој, да тако кажемо, не-обавезној неконгруенцији, потребно је да се сада позабавимо примјерима нужне неконгруенције (типа: гасног поља Кикинда).

Ево тих примјера:

— Свакако је та подврста врло занимљива... и друго сам се колебала у одлуци о старости налазишта Коса и Млиниште. — Прва етапа ХЕ Сплит већ је готова. — Подручје акумулације Пранчевићи представља једну крашку зараван. — Од њих је изграђен западни и сјеверозападни дио отока Велики Бриони... — Др Бранислав Миловановић, доцент Универзитета, наставио је картирање листа „Ужице“. — Сретен Милојевић, геолог Института, радио је од 18 августа до 17 септембра на секцији „Куршумлија“. И синтагме:

— у околини рудника Олово, — басена мрког угља Зеница, — код бране Ливеровићи, — басена Ново Место, — руднику Рудник, — из ревира Цветни врх, — рудника лигнита Нови Костолац, — жељезничке станице Рудовци, — из општине Савски Венац, — ХЕ Кокин Брод, — рудног тела Жута Прла, — ХЕ Затон, — нафтоносне структуре Дубранец, — хидроелектране Слап Зете, — топографске секције „Жабљак“, — са рудног лежишта „Ајвалија“, — акумулација басена Рама, — Института „Јарослав Черни“, — локалитета Крш, — гасног поља Кикинда, — Пољопривредног комбината „Београд“, — студија Београд.

Раније је била ријеч о реченицама и синтагмама код којих је била могућа и срочност и несрочност падежа имена општег појма и његове одреднице. Овдје пак те алтернативности не може бити, а због чега не може видјећемо ако анализирамо било који од цитираних примјера. Узмимо, рецимо, синтагму — гасно поље Кикинда. Шта нам ова синтагма каже, тј. шта је њен реални садржај? Ријеч је, очигледно, о неком гасном пољу које се зове Кикинда. (У овом тренутку за наше разматрање није уопште важно да ли је одредница — Кикинда под наводницама или не). Ако сада ову синтагму ставимо у генитив (и општи појам и његову одредницу) добићемо облик: гасног поља Кикинде. Упоредимо ли облике номинатива и генитива исте синтагме, уочићемо да се значење

синтагме у генитиву измијенило, или бар није више онако јасно као у номинативу; тачније речено, синтагма у најмању руку постаје двосмислена. Код генитивске синтагме не можемо, дакле, бити начисто да ли је још увијек ријеч о гасном пољу које се зове Кикинда, или пак о гасном пољу које припада Кикинди.

Узрок таквог семантичког поремећаја у синтагми, у случају падежне конгруенције, јесте посесивност генитива одреднице. Да је то тачно, увјерићемо се ако још једном погледамо цитиране реченице и синтагме. — У свакој од њих одредница општег појма дата је у номинативу, док је име општег појма у било којем зависном падежу. Узгред напомињемо да је значење наведених примјера реченица и синтагма управо због тога увијек прецизно одређено.

Неће, мислим, бити на одмет још неколико напомена у вези са наведеним реченицама и синтагмама.

У датим примјерима најчешће се помињу рудници, хидроелектране, карстна поља, басени и уопште разни географски објекти. Ти објекти скоро увијек носе име неког насеља, ријеке, планине и сл., па имамо: хидроелектрана Ливеровићи према селу Ливеровићима, акумулација Рама према ријеци Рами, рудник Стари трг према насељу Стари Трг итд. Отуда кад у реченици имамо појам са позајмљеним именом (као одредницом) треба да водимо рачуна да је у питању појам (географски објекат, институција, предузеће итд.) са позајмљеним именом, а не појам чије је име, одредница, позајмљено (примјер: гасно поље Кикинда, а не град Кикинда). Из тог разлога позајмљено се име и пише под наводницама, али вриједност наводница у синтаксичком смислу је безначајна. Да бисмо назначили да се у реченици говори о појму са позајмљеним именом као одредницом, потребна је управо неконгруенција падежа, тачније — неконгруенција посесивног генитива. Срочност осталих косих падежа не изазива никакву промену значења у реченици или синтагми. Уколико се и нађу примјери несрочности у тим падежима, они су настали по аналогiji са генитивском несрочношћу. или су последица другог неког (посебног) узрока.

Неколико таквих случајева имамо и међу цитираним синтагмама.

— у околини рудника Олово, — руднику Рудник, — студија Београд.

У овим синтагмама није посесивност генитива узрок несрочности, већ неке друге сметње. У случају срочности прва би синтагма говорила о руднику олова, а не о руднику који се зове Олово; у другој синтагми, у којој се једном истом именицом именује и општи појам и његова одредница, неопходно је бар различитим падежом (номинативом) истаћи одредницу — Рудник. Неће бити погодна срочност ни у синтагми — студио Београд, не због сложености одреднице, већ стога што генитивска синтагма: студија Београда семантички није довољно прецизна.

А сад да се вратимо на питање откуд синонимност, односно алтернација конгруенције и неконгруенције падежа у првој групи цитираних реченица и синтагма. Чиме се може објаснити несрочност падежа и у случајевима када она није неопходна? По нашеме мишљењу, и овдје је у питању аналогија, и то аналогија са оним случајевима (о којима смо мало прије говорили) код којих је неконгруенција нужна. То би, по свему судећи, било основно објашњење, бар што се тиче синтаксичког аспекта овог питања. Да ли се ова појава може објаснити и каквим другим, рецимо психолошким моментима, посебно је питање које, можда, такође заслужује пажњу.

Остаје, најзад, да се размотри питање нормативности наведене падежне несрочности, разумије се у случајевима када срочност није неопходна, тј. када имамо падежну синонимност. У осталим пак случајевима норма је оно што је нужно, тј. неконгруенција. При просуђивању нормативности речене неконгруенције пресудан је моменат синонимности, што ће рећи да је са гледишта семантичности реченице или синтагме (у случајевима када је синономност могућа) сасвим неважно да ли ће се допустити срочност или несрочност падежа. Други разлог који такође говори у прилог допуштања несрочности јесте језичка пракса, о којој смо у почетку говорили. Истакли смо већ да у том погледу влада у језичкој пракси читаво шаренило: писци употребљавају час срочност, час несрочност падежа, скоро би се рекло како им кад панде на ум. Иако смо навели моменте који иду у прилог таквој пракси, можда би ипак ваљало размислити да ли у свему томе треба тражити неку мјеру,

неко ограничење. У вези с тим, напомињемо да ниједном нијесмо наишли на примјер неконгруенције падежа именице ријека као општег појма и њене одреднице. Геолог ће, на примјер, рећи: у руднику Јунковац или у руднику Јунковцу, али сваки пут ће рећи само — у ријеци Колубари. Конструкција: у ријеци Колубара очигледно је неприхватљива. Овај примјер доказује да у синтагми, било да је генитивска или друга каква, није свагда допуштена несрочност без обзира да ли би семантички била допуштена.

Илија Пасиће: ић